

Ανάγκες για την υγεία και ασφάλεια στους ανθρώπους που ψάχνουν στους κάδους σκουπιδιών

του Αντώνη Ταργουτζίδα

Η ενασχόληση με την Υγεία και Ασφάλεια της Εργασίας (ΥΑΕ) σημαίνει και ενασχόληση με κάτι ανεπιθύμητο (τα εργατικά ατυχήματα και τις επαγγελματικές ασθένειες) που συμβαίνει σε κάτι επιθυμητό, όπως η εργασία. Στην περίπτωση αυτή θα ασχοληθούμε με τις ίδιες ανεπιθύμητες συνέπειες, αυτή τη φορά, όμως, σε μία ανεπιθύμητη δραστηριότητα, όπως η έρευνα στους κάδους σκουπιδιών. Το πρόβλημα είναι πια τεράστιο και επιτακτικό και δεν μπορούμε, ακόμη και αν θέλουμε, να το αγνοήσουμε γιατί βρίσκεται πια έξω από την πόρτα όλων μας.

Επίσης δύσκολη είναι και η παρουσίαση ενός τέτοιου θέματος, καθώς λείπει η έρευνα στη χώρα μας που θα επέτρεπε την επιστημονική τεκμηρίωση. Για το λόγο αυτό, τα αναγραφόμενα στο άρθρο αυτό αντιπροσωπεύουν απόψεις του γράφοντα και δεν δεσμεύουν ως θέσεις το ΕΛΙΝΥΑΕ. Το κεντρικό θέμα της παρουσίασης αυτής, λοιπόν, είναι αν θα πρέπει να υπάρξει περαιτέρω έρευνα για την υγεία και ασφάλεια στο φαινόμενο αυτό.

Πραγματικά είναι ενοχλητικό να αναλύονται παράμετροι ΥΑΕ σε ένα ανεπιθύμητο (ακόμη και παράνομο) φαινόμενο, γιατί μπορεί να εκληφθεί έμμεσα ως αποδοχή του. Επ' ουδενί. Ακόμη και για θέματα που δεν είναι επιθυμητά ή και νόμιμα (π.χ. ναρκωτικά) έχουμε αποδεχτεί να επενδύουμε στην πρόληψη των κινδύνων υγείας και ασφάλειας (π.χ. χορήγηση καθαρών συρίγγων) λόγω του μεγάλου μεγέθους τους. Αντίθετα, μία εναλλακτική θεώρηση είναι ότι ακριβώς αυτή η ανάδειξη των τεράστιων κινδύνων στους οποίους εκτίθενται οι άνθρωποι αυτοί μπορεί να αναδείξει το κατεπείγον της ανάγκης να πάψει.

Για το σκοπό αυτό γίνεται στα παρακάτω μία σύντομη προσπάθεια να περιγραφεί το γενικό πλαίσιο των κινδύνων για την υγεία και ασφάλεια σε αυτούς τους ανθρώπους. Ποιοι είναι αυτοί οι άνθρωποι; Πολύ διαφορετικοί άνθρωποι ψάχνουν στους κάδους. Κάποιοι λίγοι είναι καταγεγραμμένοι ρακοσυλλέκτες που ασχολούνται επαγγελματικά. Κάποιοι ακόμη (συνήθως από καταπιεσμένες ομάδες, όπως ρομά ή εγκλωβισμένοι μετανάστες) κάνουν το ίδιο. Κάποιοι ακόμη λιγότεροι το κάνουν από ιδεολογία (freegans) ή περιστασιακά (dumpsters) για άλλους λόγους. Δυστυχώς, στη χώρα μας, το μεγαλύτερο μέρος οδηγείται στους κάδους από εξαθλίωση και απελπισία. Δεν πρέπει να συγχέονται οι συνάνθρωποι μας αυτοί με τις προηγούμενες ομάδες, όπως συχνά (και υβριστικά) γίνεται γενικεύοντας φαινόμενα που αποτελούν εξαίρεση («εκατομμυριούχοι» ρακοσυλλέκτες ή οργανωμένες ομάδες freegans με παρουσία στο Διαδίκτυο).

Δεν μπορούμε, λοιπόν, να γνωρίζουμε πόσοι είναι οι άνθρωποι που ψάχνουν στους κάδους. Ενδεικτικά, στην Αττική υπάρχουν 700 καταγεγραμμένοι ρακοσυλλέκτες μέλη του σωματίου «Ερμής», ενώ ανεπίσημα οι άνθρωποι που ψάχνουν στους κάδους εκτιμώνται ακόμη και σε 100.000 (Λούκα, epikaiga.gr)

Η βασικότερη αιτία που οδήγησε τη μεγάλη πλειοψηφία στη χώρα μας (όπως και σε όλες τις φτωχές χώρες) στους κάδους είναι η οικονομική εξαθλίωση. Για τις ομάδες που προχωρούν στην εμπορία των πραγμάτων που βρίσκουν, σημαντικό ρόλο έπαιξε η αύξηση της τιμής των μετάλλων-σκραπ που έγιναν περιζήτητα, σε συνδυασμό με την αδυναμία ελέγχου και την παραοικονομία.

Όλοι, όμως, δεν έχουν σχέση με το πρότυπο του εργαζομένου που έχουμε υπόψη όσοι ασχολούμαστε με την ΥΑΕ. Οι άνθρωποι αυτοί δεν έχουν «εργοδότη», δεν προστατεύονται από το Νόμο, δεν είναι ασφαλισμένοι και φυσικά δεν εκπαιδεύονται.

Δεν μπορούν να προσεγγιστούν εύκολα γιατί δεν το επιθυμούν ούτε και το επέλεξαν ως τρόπο ζωής.

Σίγουρα, λοιπόν, απέχουν πολύ από το πρότυπο του «εργαζόμενου». Είναι, όμως, εργαζόμενοι; Στο πλέον διαδεδομένο λεξικό της Ελληνικής γλώσσας (Μπαμπινιώτης 2002) το λήμμα «Εργασία» επεξηγείται ως: «**Η καταβολή σωματικών και πνευματικών δυνάμεων για την παραγωγή επιθυμητού ή επιβεβλημένου έργου...**» Ανεξάρτητα, λοιπόν, αν είναι επάγγελμα (πού περισσότερο επιθυμητό), η αναζήτηση πόρων επιβίωσης αποτελεί ένα είδος εργασίας, όσο επονείδιστο και αν είναι για την κοινωνία.

Σε πόσο μεγάλο κίνδυνο εκτίθενται οι άνθρωποι αυτοί; Μελέτη στην Πόλη του Μεξικού έδειξε ότι το μέσο προσδόκιμο ζωής των ανθρώπων αυτών ήταν 39 έτη συγκρινόμενο με το εθνικό των 69 ετών (Castillo 1990), παρόλο που μελέτη της Παγκόσμιας Τράπεζας το εκτίμησε σε 53 έτη (Bernstein 2004). Μία ακόμη μελέτη στην Αίγυπτο έδειξε παιδική θνησιμότητα 1/3 (Etribi 1981) σε οικογένειες που ζουν από τα απορρίμματα.

Οι βασικότερες κατηγορίες επικίνδυνων παραγόντων για την υγεία και ασφάλεια τους είναι:

- Επικίνδυνοι παράγοντες για την υγεία:
 - ❖ Μολυσματικοί παράγοντες (π.χ. κόπρανα, χαρτί διαποτισμένο με τοξικά, μπουκάλια και δοχεία με χημικά κατάλοιπα, μολυσμένες βελόνες και βαρέα μέταλλα από μπαταρίες (Binion & Gutberlet 2012).
 - ❖ Καιρικές συνθήκες
 - ❖ Τοξικοί ατμοί (Binion & Gutberlet 2012).
 - ❖ Μυοσκελετική επιβάρυνση (χέρια, ώμοι) από βαριά αντικείμενα: Σε μελέτη στη Βραζιλία σχεδόν όλοι οι εξετασθέντες waste pickers ανέφεραν πόνους στην πλάτη, πόδια, χέρια και ώμους (Gutberlet, Jutta 1997).
- Κίνδυνοι για την ασφάλεια
 - ❖ Τα συνηθέστερα είδη τραυματισμών στην εργασία για συλλέκτες απορριμμάτων είναι κατάγματα, διαστρέμματα, εκδορές και καταστροφές μαλακών ιστών (James et al. 2000).
 - ❖ Μεγάλος κίνδυνος υπάρχει για ατυχήματα με απορριμματοφόρα (19/3/2011 ΧΥΤΑ Φυλής), πυρκαγιές ή κατολισθήσεις (Binion & Gutberlet 2012). Τον Ιούλιο του 2000, εκατοντάδες “waste pickers” σκοτώθηκαν από κατολίσθηση τεράστιου βουνού σκουπιδιών μετά από βροχή στις Φιλιππίνες (BBC 2000a, b, c)
- Ψυχοκοινωνικοί παράγοντες
 - ❖ Στιγματισμός, παρενόχληση και βία: παρενόχληση από την αστυνομία και τις αρχές (Binion & Gutberlet 2012).
 - ❖ Δημόσια αποδοκιμασία λόγω φτώχειας και υγιεινής. (Κολομβία '80: ομάδες «κοινωνικής καθαρότητας», λειτουργώντας σε κάποιες περιπτώσεις σε συνεργασία με την αστυνομία σκότωσαν τουλάχιστον 2000 συλλέκτες απορριμμάτων, επαίτες και εκδιδόμενες, τους οποίους χαρακτήριζαν «αναλώσιμους» (Medina 2009).
 - ❖ Βία μεταξύ ομάδων. (31/8/2012 ΧΥΤΑ Φυλής. Σκάβοντας με τα χέρια μέσα σε τόνους σκουπιδιών- βρέθηκαν αντιμέτωποι με άλλους, οι οποίοι τους επιτέθηκαν για να τους πάρουν τα σκουπίδια που είχαν μαζέψει και κατά τη διάρκεια της συμπλοκής έβγαλαν καραμπίνες. Δύο άτομα, ένας περίπου 45 ετών και ο 20χρονος γιος του, έχασαν τη ζωή τους και τρεις ακόμη τραυματίστηκαν.

Δεν είναι εύκολο να προταθούν μέτρα προστασίας. Τα εργαλεία που έχουμε συνηθίσει για την ΥΑΕ (ενημέρωση, εκπαίδευση, έλεγχοι από την Επιθεώρηση Εργασίας, συλλογική δράση συνδικαλιστικών οργάνων) δεν έχουν εφαρμογή εδώ. Οι άνθρωποι αυτοί δεν μπορούν να προσεγγιστούν εύκολα. Θα πρέπει να βρεθούν άλλοι, εναλλακτικοί, τρόποι και το βάρος πέφτει αναπόφευκτα στην Πολιτεία, η οποία, πριν από όλες τις επί μέρους δυσκολίες, θα πρέπει να κάνει το μεγάλο βήμα να σταματήσει να αρνείται την ύπαρξη του προβλήματος και να αιτιολογήσει τη δράση προστασίας τους (άρα να τεκμηριώσει την αδυναμία της να λύσει πριν απ' όλα, τα προβλήματα που οδηγούν τους ανθρώπους στον κάδο).

Πέρα από τις Αρχές, όμως, και οι ίδιοι οι πολίτες μπορούν στην έκτακτη αυτή κατάσταση να κάνουν ορισμένα πράγματα που δεν προστατεύουν μόνο τους ανθρώπους που ψάχνουν στους κάδους, αλλά και τους εργαζομένους στην καθαριότητα. Ενδεικτικά αναφέρεται η μέριμνα στη συσκευασία αιχμηρών αντικειμένων ή μολυσματικών/χημικών απορριμμάτων πριν πεταχτούν.

Για τη βοηθητική δράση των πολιτών υπάρχουν δύο προϋποθέσεις:

- ❖ Ευαισθητοποίηση: Να μπούμε όπου είναι δυνατόν στη θέση των ανθρώπων αυτών και να σκεφτούμε πως θα μπορούσαμε να βοηθήσουμε ή τουλάχιστο να μη δυσχεράνουμε αυτό που υπομένουν.
- ❖ Έρευνα/πληροφόρηση. Καταγραφή των βοηθητικών δράσεων και κατάλληλη ενημέρωση, ώστε η ευαισθητοποίηση αυτή να μπορέσει να μετατραπεί σε αποτέλεσμα.

Χρειάζεται, λοιπόν, έρευνα για τους κινδύνους για την υγεία και ασφάλεια των ανθρώπων αυτών που δεν είναι πια μακρινοί και άγνωστοι. Πιο πολύ, όμως, χρειάζεται δράση για να μη χρειάζεται να εκτίθενται σε αυτούς. Μοιραία, το φαινόμενο αυτό θα περάσει στην Ιστορία και θα μείνει εκεί χαραγμένο αντανακλώντας το κρίσιμο ερώτημα για άτομα και θεσμούς: «Τι έκανες στην Κρίση;»

Αναφορές

- BBC (2000a) "Manila dump death toll rises". BBC News. 17 July 2000. Retrieved 6 January 2011.
- BBC (2000b) "Manila dump survivors sue for \$20m". BBC News. 1 August 2000. Retrieved 6 January 2011.
- BBC (2000c). "Before Manila's Garbage Hill Collapsed: Living Off Scavenging". New York Times. 18 July 2000. Retrieved 6 January 2011.
- Bernstein, J. (2004). Toolkit: Assessment and Public Participation in Municipal Solid Waste Management. Washington D.C.: The World Bank.
- Binion, E., & Gutberlet, J. (2012). "The effects of handling solid waste on the wellbeing of informal and organized recyclers: a review of the literature" (PDF). International Journal of Occupational and Environmental Health, 18 (1): 43–52. Retrieved 2012-02-23.
- Castillo, H. (1990). La Sociedad de la Basura: Caciquismo Urbano en la Ciudad de México. Second Edition. Mexico City: UNAM
- Chan A.H.S, Leung P.C.T. (2011). "Occupational Safety and Health Problems of Workers in Hong Kong Recycling Industries – A Preliminary Ergonomic Study". IMECS 2011, March 16-18, 2011 Hong Kong
- Etribi, T.L. (1981). The People of the Gabbal: Life and work among the Zabbaleen of Manshiyet Nasser.. Cairo: Environmental Quality International.
- Gutberlet, Jutta. (1997) Informal Recycling and Occupational Health in Santo André, Brazil (PDF). International Journal of Environmental Health Research 18 (1): 1–15. Retrieved 2009-10-23. (5 June 1997).
- James D. et al. (2000), Solid Waste Management Health and Safety Risks: Epidemiology and Assessment to Support Risk Reduction, State University System of Florida, Florida
- Μπαμπινιώτης Γ. (2002). Λεξικό της Ελληνικής Γλώσσας. Β' Έκδοση. Κέντρο Λεξικολογίας ΕΠΕ. Αθήνα 2002